

Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Α' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Επισημάνσεις στην Τεχνική και την Τεχνοτροπία

Ομοιοκαταληξία

Στους δύο παρακάτω στίχους από τον Επιτάφιο του Γ. Ρίτσου:

*πού πέταξε τ' αγόρι μου, πού πήγε, πού μ' αφήνει
χωρίς πουλάκι το κλουβί, χωρίς νερό η κρήνη*

παρατηρούμε το εξής: οι δύο στίχοι παρουσιάζουν μια πλήρη ηχητική ομοιότητα από το τελευταίο τους τονισμένο φωνήεν και μετά: *αφήνει - κρήνη*. Αυτή, ακριβώς, η πλήρης ομοιότητα, όπως επισημάνθηκε στα προαναφερόμενα, ονομάζεται ομοιοκαταληξία.

Ανάλογα με τον τρόπο που διατάσσονται οι ομοιοκατάληκτοι στίχοι μέσα στη στροφή, η ομοιοκαταληξία διακρίνεται σε:

α) ζευγαρωτή (τύπος ααββ)

*Άκρα του τάφου σιωπή στον κάμπο βασιλεύει·
Λαλεί πουλί, παίρνει σπυρί κι η μάνα το ζηλεύει.
Τα μάτια η πείνα εμαύρισε· στα μάτια η μάνα μνέει.
Στέκει ο Σουλιώτης ο καλός παράμερα και κλαίει*

(Δ. Σολωμός)

β) πλεχτή (τύπος αβαβ)

*Δεν ξέρω πώς να σου το ειπώ. Μα ο δρόμος χτες το βράδυ
μες στη σταχτιά τη συννεφιά σα θέατρο είχε γίνει.
Μόλις φαινόταν η σκηνή στ' ανάριο το σκοτάδι
και σα σκιές φαινότανε μακριά μου οι θεατρίνοι*

(Α. Πορφύρας)

γ) σταυρωτή (τύπος αββα)

*Φυσάει τ' αεράκι μ' ανάλαφρη φόρα
και τες τριανταφυλλιές αργά σαλεύει·
στις καρδιές και στην πλάση βασιλεύει
ρόδινο σούρουπο, ώρα μυροφόρα*

(Κ. Παλαμάς)

Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας

Α' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Επισημάνσεις στην Τεχνική και την Τεχνοτροπία

ΜΕΤΡΟ

Οι αρχαίοι Έλληνες βάσιζαν το μετρικό τους σύστημα στην προσωδία, δηλαδή στην εναλλαγή συλλαβών πού ήσαν μακρές ή βραχείες. Αλλά η διάκριση σε μακρά και βραχεία σιγά – σιγά εγκαταλείφθηκε. Κι έτσι η νέα ποίηση αναγκάστηκε να πάρει ως βάση τού μετρικού της συστήματος τον τόνο. Θεώρησε δηλαδή ως μακρά την τονισμένη συλλαβή και ως βραχεία την άτονη. Το σύστημα αυτό λέγεται και τονικό σύστημα.

Η εναλλαγή κατά ορισμένο σύστημα τονισμένων και άτονων συλλαβών αποτελεί το μέτρο. Το μέτρο λέγεται επίσης και πόδας. Ένας ή και περισσότεροι πόδες αποτελούν το στίχο.

Όταν θέλουμε να συμβολίσουμε τους πόδες ή τα μέτρα χρησιμοποιούμε το “_” για την τονισμένη συλλαβή και το “υ” για την άτονη.

Κάθε πόδας μπορεί να περιλαμβάνει δύο ή τρεις συλλαβές.

Τα μέτρα (μετρικοί πόδες) στη νεοελληνική ποίηση είναι πέντε : ο ίαμβος, ο τροχαίος, ο ανάπαιστος, ο δάκτυλος, και ο αμφίβραχος (ή μεσοτονικός).

Α'. ΙΑΜΒΙΚΟ ΜΕΤΡΟ

Το ιαμβικό μέτρο περιλαμβάνει δυο συλλαβές από τις οποίες τονίζεται ή δεύτερη. (υ _). Σε ιαμβικό μέτρο, π.χ. είναι γραμμένη η «Ξανθούλα» τού Σολωμού:

Την ει | δα την | ξανθού | λα υ_, υ_, υ_, υ

την ει | δα ψες | αργά, υ_, υ_, υ_,

που εμπή | κε στή | βαρκού | λα υ_, υ_, υ_, υ

να πάει | στην ξε | νιτιά υ_, υ_, υ_ .

(Τραγουδώντας το ρυθμικά ακούγεται κάπως έτσι: νανά – νανά – νανά)

Β'. ΤΡΟΧΑΪΚΟ ΜΕΤΡΟ

Το τροχαϊκό μέτρο περιλαμβάνει επίσης δυο συλλαβές, πού τονίζονται όμως αντίστροφα απ' ό,τι στον ίαμβο. Δηλαδή τονισμένη είναι η πρώτη συλλαβή και άτονη η δεύτερη (_ υ):

Σε τροχαϊκό μέτρο είναι γραμμένος και ο «Ύμνος εις την Ελευθερίαν» του Σολωμού.

«Σε γνω | ρίζω α | πό την | κόψη _υ, _υ, _υ, _υ

του σπα | θ|ού την | τρομε | ρή _υ, _υ, _υ, _

σε γνω | ρίζω α | πό την | όψη I _υ, _υ, _υ, _υ

που με | βιά με | τράει τη | γή. _υ, _υ, _υ, _

(Τραγουδώντας το ρυθμικά ακούγεται κάπως έτσι: νάνα – νάνα – νάνα)